

Essey IV. sz. 1914. 5. / 144-150 p.

maradandó. A munkásság győzelmét nem lehet kétségbevonni.

Es hogy ez a győzelem el nem maradhat, azt engedjék végül egy kis képpel illusztrálnom. A XVII. század angol forradalmában volt egy idő, amikor a hadsereg, az ország akkori demokráciája attól félt, hogy főemberei, Cromwell, Fairfax és a többiek ismét elárulják Károly királynak, aki egy vidéki kastélyban volt internálva. Es akkor egy férfiú az egyik demokratikus ezredből, Joyce zászlós két szakasz dragonyossal a királyi kastély elé vonult, belépett a király szobájába és őt fogolynak nyilvánította. Károly király meghatalmazását kérte tőle. A zászlós az ablakhoz lépett, kinyitotta és a két szakasz dragonyosra mutatott: „Ime, az én meghatalmazásom.” Es Károly király, akinek volt némi érzéke a humor iránt, így felelt: „Nagyon világos kézírás”, és megadta magát.

Ha ma Marx szellemét fölidézhetnénk és így szólnánk hozzá: Ezeket és ezeket az elméleteket állítottad elénk és ezt a jövőt rajzoltad meg. Hol vannak bizonyítékaid? Marx szelleme így felelhetne nekünk: Tekintsetek a világ sok-sok millió, politikai munkáspártokban, szakszervezetekben és szövetkezetekben szervezett munkására, tekintsetek az állandóan növekvő ismeretekkel, állandóan növekvő alkotókészséggel es állandóan növekvő alkotóképességgel gazdag munkásokra a parlamentekben, a községi testületekben: ezek az én bizonyítékaim. Valóban ezek a bizonyítékai annak, ami a marxizmusban maradandó.

Polgári radikálisok, szocialisták és történelmi ellenzék.

Polgári radikális pártalakítás küszöbén előtérbe lép egynéhány olyan kérdés, amely annakelőtte csak halvány körvonalaiiban jelentkezett.

I.

A munkásmozgalom számára ez a különválás régóta óhajtott állapotot valósít meg. Egy évtizede hirdetik a szocialisták annak elkerülhetetlen szükségét, hogy a polgári elemek tudatára ébredjenek önérdüküknek, annak a kiegyenlíthetetlen ellentétnek, amely a polgári lét és a polgári kultura között egyrészt, a nagybirtok és az egyház uralma között másrészt van. Gunnyal és megvetéssel sujtották a dzscentri-uralomtól hipnotizált és a korrupció hasis álmát alvó középosztályunkat, de buzditással és támogatással segítették a polgári öntudatra ébredő radikális elemeket. Joggal becsmérelték a gyárost, aki helyett a munkásának kell gondolkodnia és hatalmas agitáló erővel sürgették, hogy a feudalizmus gyámkodása alá helyezkedő polgárság végre nagykorúvá váljék és ne háritsa a munkásságra igazi érdekeinek felismerését és az azokért való küzdelem terhéét. A magyar szociáldemokrata pártnak — mondhatni — egyik program-pontja valósul meg, amikor az önálló polgári radikálispart végre létesül.

És amily mértékben közeledünk a párt megalakulásához, olyan mértékben tisztulnak és öltének testet e párt erőforrásai és világosodik meg annak önálló hivatása a mai magyar közéletben. Csak most tűnik ki, hogy a polgári radikalizmus eszméi már milyen mélyen hatoltak bele a progresszív közvéleménybe és hogy önálló radikális párt nélkül is a radikalizmus már tényező Magyarországon. A helyzet külső megnyilatkozása, igaz, az volt, hogy a radikalizmusnak pártja csekély és szembeötlő volt, hogy hátvédje, eszméinek visszhangozója és ezzel politikai hatóképességének forrása nagyrészt a szervezett munkásság támogatásában rejtett. De egy önálló radikális párt megalakítása az éremnek eddig a tekintetek elől elrejtett másik oldalát is megláttatja. Mert nemcsak a radikálisok köszönnek sokat annak a viszhangnak, amelyre eszméik a munkásság táborában találtak, hanem a munkásság mozgalma is Magyarországon jelentőségének, súlyának és tekintélyének nagy részét épen abból meríti, hogy az utóbbi évtizedben szinte teljesen a polgári radikalizmus érveivel és jelszavaival a polgári radikalizmus céljaiért harcolt. A szociáldemokrata párt épen azáltal tett szert arra a hegemon szerepre, amellyel nemcsak az egész progresszív közvéleményben, hanem azontul is, a történelmi ellenzék pártjait beleértve, szinte mindenütt bir, ahol csak Magyarország kulturális haladásának kérdése szóban forog, mert nyíltan és következetesen vállalta a polgári Magyarország kiépítésének programját. Hiszen az ipari proletariátus és az aránylag kis számú, de kiméretlen ipari nagytőkés közötti osztályharc a feudális magyar közéletben még hullámot nem vetett és a modern munkásmozgalom ütköző kérdései még nincsenek belekapcsolva az magyar parlamentarizmus rendszerébe. A szociáldemokrata párt ezért a közéletben szükségképen nem a munkáskérdést, hanem a polgárság kérdéseit képviselte, nem a kapitalizmus, hanem a feudalizmus elleni harcot hirdette. A feudalizmus elleni harc az ipari kapitalizmus kiépítéséért — ez a jelszó tette ki e párt közéleti jelentőségét és ez volt gyakorlati sikereinek legtöbb okozója.

Kétségtelen, hogy e megfontolások, míg egyrészt biztatóak azon munkakör és annak elismertetése tekintetében, amely a küszöbön lévő radikális pártra közéletünkben vár, addig másrészt a szociáldemokrata párt jelentőségét a jövőben csak látszólag csökkentik azzal, hogy azt leghatásosabban folytatott propagandájában helyettesíteni és attól felmenteni fogja az új pártalakulás, mert a valóságban a munkáspártot az eddiginél kedvezőbb, mert sajátos feladatainak jobban megfelelő és ezért az ország egyetemes fejlődése szempontjából is kívánatosabb irányba fogja terelni a polgári párt megalakulása. A különválás első eredménye tehát az lesz, hogy a polgári politikát és a feudalizmus elleni küzdelmet a radikálisok, a munkásmozgalmat és a kapitalizmus elleni harcot pedig a szocialisták fogják képviselni.

De a munkásmozgalom ezzel egy másik közelebbi nézőpontból is sokat nyer, mert legsebezhetőbb pontjainak egyikén részesül hatásos támogatásban. A munkásmozgalom erejét eddig lekötő és a hatalommal szemben alkalmazott magatartását többnyire szükségképen eldöntő

54-1817/d

szempont a munkásság szociálpolitikai intézményei fenállásának biztosítása volt. A magyar feudalizmus politikai léhaságát jellemzi, hogy a beteg munkást nyomorában támogató betegsegélyezést és balesetbiztosítást részben politikai indokokból létesítette. Joggal feltehető volt tehát róla az a kiméletlenség, hogy ezen indokok elmúltával, tehát lényegében szintén politikai indokokból, le fogja rombolni ismét ezt az intézményt, gyógyszer és segély nélkül fogja hagyni a szinylődő munkást. Amint pedig a munkásság jóléti intézményei forogtak kockán, a munkásság jólétéért küzdő párt nem tehetett másként, minthogy számolt az olyan erőszak lehetőségeivel, amely a politikai harcban még a társadalmi Vörös Kereszt lobogója előtt sem hajlik meg. Már pedig a koalíciós és a munkapárti püspökök és grófok becsület-fogalma megengedhetőnek vélte, hogy a beteg munkást tuszul tartsák egészséges bajtársainak magatartására és az egész ország jólétéért politikai harcot folytató munkástábor ellen ütőkártyának játszák ki a munka gazdasági elesettjeiről gondoskodó jóléti intézményeket.

Igy lett szociálpolitikai intézményeiből a munkásmozgalom számára nem vár, hanem csapda, taktikai helyzeteinek állandó Achilles-sarka, a stratégiai felvonulások Ephiálesztz-utja.

Amint azonban egy polgári radikális párt a munkás betegsegélyezést feltétlen védelemben tudja részesíteni úgy, hogy az nem többé mint a szociáldemokrata párt, hanem mint az ipari béke és a polgári kultúra nélkülözhetetlen követelménye jelenik meg a közvéleményben, akkor egycsapásra megszűnik az a visszás helyzet, hogy a szociáldemokrata párt kénytelen magatartását egy minden pártszemponton felülálló közérdekű intézmény szempontjából irányítani. A magyar munkásmozgalom először is azon a ponton nyer így védelmet, ahol annak legfájdalmasabb gyöngéje rejlik és a külön polgári párt megalakítása által ismét homlokterbe kerülő saját osztályfeladatainak megoldására teljesen szabad keze lesz.

Nem szükség külön magyarázni, hogy ez immár nemcsak a munkásságnak, de az ország összes feltörekvő rétegeinek szempontjából mennyire kívánatos. Hisz mindjobban terjed és izmosodik meg az a meggyőződés, hogy a feudális uralom megtöréséhez Magyarországon hatalmas erőfeszítésre lesz szükség. A védekezésbe szorult feudalizmus a legkétségbeesettebb eszközöktől sem riad vissza. Ilyen eszköz volt először, amikor az általános választójog meghiusítására, programját sutbavetve, a koalíció formájába vette kezébe a gyeplőt, majd amikor másodsor állott csőd előtt a latifundiumos rezsim, Tisza vállalkozott arra, hogy statáriumba borítva az országot, fegyverrel akadályozza meg az általános választójog győzelmét. Mire harmadszor fognak szemben állani haladás és reakció ebben az országban, az eddigi, semmitől vissza nem riadó eszközökből következtethetni lehet, hogy koalíciónál és munkapártnál is kétségbeesettebb kiméletlenséggel fogja megküzdeni élet-halál harcát a magyar nagybirtokos osztályuralom. . . A munkásságnak is valóban forradalmi harcra kell felkészülnie.

Elérkezett viszont az ideje annak is, hogy a radikálisok tettekkel bizonyítsák be, hogy a munkásság bajtársai e nagy harcban. A szocialista jelöltre szavazó mitläuferek száma amúgy is igen jelentékeny lesz. De a radikálisok agitációs munkájával felkutatott, megdolgozott, összeszervezett és a munkáspárti jelölt támogatására vezényelt mitläuferek száma a szervezetlenekénél sokszorosan nagyobb lesz és nemegy kerületben fog ezzel eldőlni a szocialista jelölt javára a választás sorsa.

A polgári radikálisoknak a munkáspárttól való elkülönülése, mint látnivaló tehát, mindkét oldalon üdvös felszabadulást jelent saját külön feladataik érdekében. A szociáldemokrata párt integrális munkáspárttá alakul, a polgári radikálisok pedig a magyar társadalmi szabadságharcnak durva kövön dolgozó közkatónáivá lesznek.

II.

Az ellenzékben szövetkezett történelmi pártokkal szemben a polgári radikális párt megalakulása már magában hadüzenetet jelent. Nem a jelen politikai helyzetre értjük ezt, amely nemcsak hogy minden progresszív embert, de még csak minden magát megbecsülő egyént is a kormány elleni harcban szövetségesevé kell hogy tegyen minden pártnak, amely ezt az elvetemült klikket leleplezni, legyűrni és a népitélet pallosa alá juttatni igyekszik, — hanem értjük ezt elvonatkoztatva mindenféle ad hoc alakulástól és konfigurációtól.

De még a kormánybuktatás szűkebb szempontjából is égetően szükség van külön polgári radikális pártra. Mert a történelmi ellenzék a kormányt megbuktatni nem tudja és nem is tudhatja. Ámbátor ismeri azokat az aknákat, amelyeket csak fel kell robbantania, hogy légberöpüljenek az ellenség sáncai, — nem meri megnyomni a gombot, amely az aknához szolgál. Ezek ugyanis, ha egyszer felröpülnek, épen úgy romba fogják dönteni a mai ellenzéki pártok minden hadállását, mint ahogy egyetlen lökésükre összeomlanak a kormánynak bevehetetlennek látszó bástyái. De ritka politikai párt vállalkozik Dugonics Titusz szerepére. Ezért van a kormány elleni harcban az ellenzék arra ítélve, hogy csupán a hatástalan fegyverek között válogathasson, mert a hatásosokat öngyilkosság nélkül nem lehet felhasználnia. Miért küzdött például a demokratikus választójogért sikertelenül az ellenzék? Lássuk be végre, hogy nem Tisza erőszaka, hanem álláspontjának belső gyöngesége okozta bukását. Hiszen az ellenzék küzdelme nem irányult, egy pillanatra sem, sem a feudalizmus megtörésére, sem a szekularizációra vagy a progresszív adóra, sem az állami, felekezetlen oktatásra vagy a nemzetiségeknek igazi egyenjogúsítására, egyszerűen arra a forradalmi átalakulásra, amelyből az egységes, szabad, dolgozó Magyarország megszülethetné. Hiányzott tehát voltaképpen a mélyebb oka és indoka, a valódi igazolása az általános választójogért folytatott harcának. Mert a mai feudális Magyarországot — igaza van Tisza Istvánnak — csak a szűk választójoggal, papi segítséggel és közigazgatási visszaéléssel, korrupcióval és erőszakkal lehet fentartani és csak az nyuljon a magyar

oligarchiának ezekhez az alkotmánybiztosítékaihoz, — igaza van Tiszának, — aki a latifundiumok feldarabolását, az egyház hatalmának a megtörését, a dzsentrivilág alkonyát és az uri Magyarország napjának leáldozásával a dolgozó néposztályok uralmát kívánja biztosítani. Százszor is igaza van benne Tiszának: aki az ő uralmát általános választójoggal buktatná meg, az megbuktatta ezzel a földbirtok egyeduralmát Magyarországon... Ezért folytathatott az ellenzék csupán látszatharcot Tisza ellen és ezért ál-ellenzék Magyarországon az egész ellenzék. Ál-ellenzék, mert uralmon ma Tiszával valójában a nagybirtok és az egyház vannak, annak pedig igazi ellenzéke a magyar képviselőházban nincsen!.. A dolgozó néposztályok elnyomtatása az az ekrazit akna, amelyen haláltáncát járja az egész mai magyar politika. Mi félelem nélkül fogjuk megnyomni a gombot és a nagy kitörésben el fog tűnni a magyar feudalizmus Tisza Istvánnal együtt. De mire kitisztul a láthatár a hamuesőtől és a füstfelhőktől, — a történelmi ellenzék sem lesz schol.

A polgári radikális pártnak különben is a létalapja, keletkezésének az indoka és programjának a kerete, minden mondanivalójának a gyökere épen az a felismerés, amelyet „Sesam“-ként csak ki kell mondani, hogy megnyiljanak az Uj-Magyarország kapui: hogy a mi alatt ma szenvedünk, szomorú szegénységünk, amely koldus fájdalommal és szégyennel tölti el szívünket, a poros szűrkeség, amely ellep, valahányszor bevágtat velünk a vonat a dévényi csapóajtón, az irigy düh, amellyel belemeredünk, amíg a sorok össze folynak szemünk előtt, a lapok külföld-rovatába, amelyben rövid hírek szólnak hazákról, ahol például egy Lloyd George nevű pénzügyminiszter hirdeti a szabadság és népjólét ígét olyan kulturállamban, amelyben az utolsó polgár is megvetéssel fordul el a Lukács- vagy Tisza-féle politikus nevének hallatára, — de nemcsak lelkünk minden fájdalma, hanem a kivándorlás égbekiáltó viviszekciója is, amely nem nyulakat, nem kutyákat, amely élő embereket, egy egész vonagló nemzettestet kinez meg az éhség késével és csapol belőle magyar vért, hogy feketén elfolyjon coloradoi bányák mélyén, — a drágaság, amely mint ellenséges várost, éheztetni ki inséges népünket, hogy alamizsnáért koldulja magát munkába a föld urainál, — a kegyetlen adó, amelyet haláltáncos vig dobpergés között hajtanak be, ahelyett hogy megvennék a tizezer- és százezerholdasokon, akik külügyi majálisokra költik azt — el, ennek a mi szegény, szeretett hazánk népének minden tudatlansága, amely alatt szenved, ipartalan, egykés, tudóveszes, aszályos, áradásos nyomora, mindaz ami kedvetlenekké és megalkuvókká teszi itt a gyöngéket, de elkeseredettekké és forradalmárokká a bátrakat — hogy mindez a kín, igazságtalanság és átok, egy egyetlen osztályeszmének, egy egyetlen hatalmi helyzetnek, *egy egyetlen rendszernek a kifolyása*. De ez nem minden: ami ezt a rendszert valóban egyetemessé, mindent meghatározó fontosságúvá teszi, épen az, hogy annak következményei ellen küzdeni, ellene parlamenti vagy társadalmi uton a harcot fölvenni nem lehet csak úgy, ha a maga egész valóságában, a maga meztelen csupaszságában

tárjuk azt fel és alapjaiban tagadunk meg vele minden közösséget. Ehhez a rendszerhez pedig hozzátartozik az egész mai magyar politika, minden pártjával, egész sajtójával és közéleti módszereivel együtt. Hozzá tartozik ehhez épen úgy a közjogi alapon való pártalakulás, mint az az elemi iskola, amelybe a későbbi választó el nem jár, mert mezei munkát végez éhbérért, avagy pedig eljár és papi kezek formálják agyát későbbi választói kötelességeire, hozzá tartozik az ellenzéki pártok nacionalizmusa, sovinizmusa és klerikalizmusa, épen úgy, mint ami mindennek alapját teszi: maga a néppusztító nagybirtoznak, az élőködő dzsentrinek és a falánk papságnak az osztályuralma. Hiszen a koalíció és a Lukács-rezsim egyek voltak a panama gyakorlati felmagasztalásában; Günther és Balogh találkoztak abban a közös sajtótörvényben, amelynek a szivük örvend. De hisz egyek ők mind ennek alapjaiban: a földbirtok uralmának a fenntartásában is. És hogy valóban gyógyíthatatlanul inficiál a morbus latifundii, épen a Tisza-féle rémuralom bizonyította be legjobban azzal, hogy bármilyen kétségbeesetten kapkodott is segítség után az ellenzék és végül ráfanyalodott még a demokratikus jelszavakra is, — a végpusztulással szemben sem élt igazán és komolyan ezzel a kezébe adott fegyverrel, még az önmegsemmisüléssel szemtől-szembe is erősebb volt benne romlott osztálynevelése, mint a létfenntartási ösztön . . . Kormány és ellenzék egyetlen rendszer termékei és egyetlen vihar fogja kidönteni a korhadt fát, minden élvezhetetlen, mérges gyümölcsével együtt.

Ne mondja senki, hogy ezek elvont igazságok, de a valóságban hiába, mégis vagy a kormányon vagy az ellenzéken át vihet csupán az ut elveink megvalósítása felé. Igaz, ma még vagy csak a közel jövőben is, a választók többségét álláspontunknak megnyerni nem tudjuk. De ebből éppenséggel nem az következik, hogy bele kell nyugodnunk a mai két-párt-rendszer adottságaiba és hozzá kell hasonlunk a mai ellenzékhez, hanem ellenkezőleg az, hogy saját és integrális programmunk alapján tömöríteni kell a progresszív erőket. Egy kis csoport is, ha ilyen megbizással kerül a képviselőházba, számarányát meghaladó sullyal esne ott a latba. Az eszmék területén áll a Werbőczy-féle elv: non numerantur, sed ponderantur. Az érvek ereje és a nézőpontok világossága fog sulyt adni annak a kisszámú csapatnak, amely azokat a politikai jelszavak zürzavarában bátran és megalkuvás nélkül hirdeti. A szocialisták által mindenben támogatott radikálisok a mai kormány-ellenzék-féle párbaj-kódexes parlamentarizmus helyébe a vitális erők kiméretlen mérkőzését fogja meghozni. Az a nagyuri műkedvelő-előadás, amely ma ott folyik, végezetül is csak passzió és ha komolyra fordul, akkor is bandázspolitizálás marad, ahol az osztályérdek útőereit kölcsönösen hallgatólagos megegyezések párnázata védi. A konvencionális hazugságok tegeződő parlamentje kérlelhetetlen életérdekek arénája lesz. És csakhamar megfordul a közélet tengelye: nem párbaj-segédnek állanak többé egymással szemben, hanem a haladás és a reakció világtengelye körül fog minden politika.

Sy. 1917/5

Bizunk benne, ki fogunk veredni a polgári Magyarország számára egy talpalatnyi földet kívül az oligarchia világán és ez az egy pont elég lesz számunkra ahhoz, hogy kiforgassuk sarkaiból a magyar osztályuralom glóbusát!

Pólányi Károly.

A kultuszminiszter programja.

Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter a laikus tájékoztatatlanságnak egy csomó tévedése után elkövette végre legutóbbi költségvetési beszéde alkalmával azt a reakciós színvallást is, amelyet tőle az előzményekből ítélve mindenki méltán várhatott. Mondott t. i. ebben a költségvetési hosszú beszédében egy olyan reakciós közoktatási programot, amelyben szembehelyezkedett az iskolák államosításának, a vallásoktatás kiküszöbölésének s a középiskola radikális reformjának követeléseivel; ellenben pártját fogta a katolikus autonómia és kongrua megoldásának, a felekezetek fokozottabb anyagi támogatásának a felekezeti iskolák további fejlesztésének és közben szórokozott a közvéleményt adatainak és fejtegetéseinek, — mondjuk így, — súlyos tévedéseivel.

Dicsekvéssel kezdette beszédét, mondván, hogy 1868 óta a 2¼ milliós tárca költségvetése majd 160 millióra emelkedett. Nagyon homályosan, a közérthetőségtől óvatosan tartózkodva beszélt ugyan arról is, hogy ennek a valóban nagy költségvetésnek egy része, — ő nem mondta, hogy igen tetemes része, — nem a közoktatás emelésére, hanem a felekezetek terheinek csökkentésére szolgált: ennek dacára mégis meglepődik azon, hogy különböző társadalmi körökben az iskolák államosításának és a vallásoktatás kiküszöbölésének törekvéseivel találkozik. Pedig ez a dolog még logikailag is egyenesen következik a miniszter premisszáiból. Mert hiszen ő maga a költségvetés száraz adataiból kénytelen kiolvasni azt a kiabáló tényt, hogy a felekezetek immár nemcsak, hogy nem vesznek részt a köznevelés fejlesztésében, hanem még régebbi közreműködésük terheit is egyre fokozódó, nagy arányokban igyekeznek az államra áthárítani; micsoda feje tetejére állított logikával lehet tehát kormányprogram gyanánt kimondani azt, hogy a magyar állam a nemzeti élet legfontosabb alapproblémáinak egyikét, a közoktatásnak fejlesztését továbbra is hagyja meg azoknak az egyházaknak a kezében, amelyek a régmúlt időkhöz képest megváltozott újabb viszonyok között immár hosszabb idő óta sem képeseknek, sem hajlandóknak nem mutatkoztak arra, hogy tanító hivatásukat még csak a régebbi kisebb keretek között is teljesítsék.

A miniszter ur különben a saját hivatalos jelentéséből megállapíthatja, hogy például az elemi népiskolai tanítók száma a felekezeti iskolákban 1868 óta 1912-ig 93%-ról leszállott 60%-ra és

az a 60% azonban ezeknek a sok millióra egyébként segélyre roppant nagyságú hogy e napok avagy egyes

Amikor tehát további ország közmenő egy társnál is rövid iskolázatlan nyomorúság lelkiismerettel a nemzet

A történelmen parlan marad az eddigi tradíció homlokegyenese szolgálata az igazságszerettertek s az állam, maga elismerheti az eset forrás Valamikor az érdekeinek nem is akarja teni: a történelmi honvédelem, stb. stb. állami kötelessége nemcsak a történelmi napi élet kérelme politika számára az a nemzeti béke fenntartása iskolapolitikai tésék, szemben

Azután meg békével is lehet kulturális tanterveiben, anyag kiváló